

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua valtakunnallisesta nuorisotyön ja -politiikan ohjelmasta. VANUPO on tärkeä, eri hallinnonalojen toimia ohjaava ohjelma, johon kohdistuu järjestöalalla runsaasti odotuksia. Plan kuitenkin yhtyy nuorisoalan kattojärjestö Allianssin lausuntoon siinä, että ohjelma on hajanainen ja epäjohdonmukainen eikä esitä mitattavia tavoitteita nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi.

Ohjelman johdannossa todetaan, että nuorten hyvinvointi on polarisoitunutta ja tunnistetaan esimerkiksi maahan muuttaneiden ja seksuaalivähemmistöjen hyvinvointihaasteet. Toimenpiteissä erityistä tukea tarvitsevia ryhmiä ei kuitenkaan huomioida erikseen. Plan huomauttaa, että juuri ne ryhmät ja yksilöt, joilla on korostunut riski haasteisiin hyvinvointinsa ja oikeuksiensa toteutumisen saralla tulisi erityisesti huomioida kaikissa korin 1 tavoitteissa ja toimenpiteissä.

Kiitämme, että korin tavoitteessa 2 tuodaan esiin aistivammaisten ja erityistarpeisten nuorten huomioiminen harrastuksiin pääsemisessä. Toivomme, että myös Suomeen muuttaneiden nuorten tukeminen koulutuspolulla ja työelämään pääsemisessä näkyisi myös toimenpiteissä.

Tavoitteen 3 toimenpiteissä Suomeen muuttaneiden nuorten tukeminen koulutuspolulla ja työelämään pääsemisessä tulisi näkyä vahvemmin. Hiljattain maahan muuttaneilla nuorilla on kotoutumisen alkuvaiheessa ja koulutuspolun nivelvaiheissa suuri tuen tarve. Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on monipuolista ymmärrystä ja kokemusta maahan muuttaneiden nuorten kohtaamisesta, arjen taitojen tukemisesta ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistämisestä.

Plan ehdottaa, että maahan muuttaneiden nuorten työllisyyttä edistävät toimet kirjataan erikseen toimenpiteisiin ja että järjestöjen potentiaali heidän työuriensa tukijoina huomioidaan ohjelmassa nykyistä paremmin.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Kiitämme siitä, että nuorten mielenterveyden haasteet on ohjelmassa huomioitu vahvasti ja että erityisesti tyttöjen mielenterveyteen on kiinnitetty huomiota. Vähemmistöjen, esimerkiksi maahan muuttaneiden nuorten mielenterveyshaasteet eivät vastaavalla tavalla nouse tarkasteluun, vaikka vähemmistöön kuulumisen tiedetään lisäävän riskiä mielen hyvinvoinnin haasteisiin.

Mielenterveyshaasteiden sukupuolittuneisuus tai vähemmistöjen erityishaasteet eivät myöskään näy toimenpiteissä. Toimenpiteitä tulisi suunnata niin, että mielenterveyden edistämisessä ja palveluissa pystytään nykyistä paremmin huomioimaan nuorten erilaiset taustat.

Tavoitteeseen 4 on nostettu kansallisen mielenterveysstrategian ja itsemurhien ehkäisyohjelman toimenpiteistä esimerkiksi sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten mielen hyvinvoinnin edistämisen toimet. Korostamme, että nuorten mielen hyvinvointia voidaan käytännössä vahvistaa lisäämällä nuoria kohtaavien ammattilaisten kykyä tukea moninaisia nuoria, kuten sateenkaari- ja maahan muuttaneita nuoria, niin oppilaitoksissa kuin vapaa-ajan toiminnassakin, ja ehdotamme tämän kirjaamista toimenpiteeksi.

Tavoitteen 5 toimenpiteissä painottuu liikunta- ja kulttuuriharrastusten myönteinen vaikutus nuorten mielen hyvinvointiin. Plan muistuttaa ja yhtyy Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry:n huomioihin siitä, että myös sellainen järjestö- ja ryhmätoiminta, joka tukee nuorten yhteiskunnallista ja globaalia toimijuutta, on osalle nuorista mielekästä vapaa-ajan toimintaa. Nuorten vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisella voidaan purkaa mm. ilmastoahdistusta.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Plan yhtyy nuorisoalan kattojärjestö Allianssin ja Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry:n näkemykseen siinä, että ohjelma tunnistaa heikosti nuorten yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset. Nuorisolain tavoitteiden mukaisesti yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tulee näkyä selvästi ohjelman läpileikkaavina arvoina. Niiden toteutumiseksi tulee myös osoittaa konkreettiset toimenpiteet ja seurattavat mittarit.

Plan on huolissaan erityisesti siitä, että ohjelma ei juurikaan esitä ratkaisuja maahan muuttaneiden nuorten kokemaan rasismiin eikä tyttöjen ja nuorten naisten kokemaan häirintään, ahdisteluun ja vähättelyyn. Kumpikin ilmiö heikentää merkittävästi kohteensa hyvinvointia ja kykyä osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan. Ehdotamme rasismien ja häirinnän vastaisten toimien kirjaamista tavoitteen 6 toimenpiteisiin.

Plan arvostaa ohjelman pyrkimystä edistää nuorten osallisuutta valtionhallinnossa. Muistutamme samalla, että rakenteiden ohella nuoret tarvitsevat tietoa, taitoja ja rohkaisua voidakseen tarttua tarjottuihin mahdollisuuksiin osallistua ja vaikuttaa, ja tuemme Fingon esitystä siitä, että tavoitteen 6 alle lisätään konkreettisenä toimenä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen edistäminen nuorisoalalla. Globaalissa, keskinäisriippuvaisessa maailmassa nuoret tarvitsevat laajasti erilaisia tietoja, globaaleja kansalaistaitoja ja asenteita. Näitä voidaan vahvistaa esimerkiksi nostamalla globaaleihin haasteisiin vastaaminen mukaan osaamiskeskusten painopistealueisiin. Nuoren mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin lisää itsevarmuutta ja luottamusta tulevaisuuteen, mikä osaltaan vahvistaa minäpystyvyyden tunnetta ja edistää mielenterveyttä.

Kiitämme, että tavoitteessa 7 on määritelty opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen painopistealueiksi hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen, kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy sekä mielen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvä pedagoginen osaaminen. Opettajat ja oppilaitosten johto kaipaavat edelleen myös tietoa sekä konkreettisia välineitä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyöhön. Olemme samaa mieltä Fingon kanssa siitä, että antirasistiseen toimintakulttuuriin ja pedagogiikkaan sitoutuminen tulee asettaa yhdeksi painopisteeksi ja tarjota siihen lisää työkaluja. Ehdotamme täydennyskoulutuksen painopisteisiin lisättäväksi myös nuorten yhteiskunnallisen ja globaalin toimijuuden ja sitä edistävän pedagogisen osaamisen, joita myös tarvitaan opetussuunnitelmien tavoitteiden toteutumiseksi. Tämä kytkeytyy suoraan tavoitteen 6 toimenpiteisiin.

Tavoitteen 8 osalta on tärkeää, että Valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon nuoria koskevista toimista koko koulutusjärjestelmää koskeva tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma huomioidaan konkreettisesti myös osana VANUPOa. Tiedonannossa on luvattu vahvistaa ihmisoikeuksien toteutumista mm. nuorisoalan toimilla.

Plan kiinnittää huomiota siihen, että ihmisoikeuskasvatusta ja nuorisotyön oikeusperustaisuus etenkin globaalista näkökulmasta eivät kuitenkaan näy ohjelmaluonnoksessa. Ehdotamme, että oikeusperustaisuuden vahvistaminen lisätään tavoitteen 8 alaiseksi toimenpiteeksi.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Plan haastaa ohjelman valmistelijoita asettamaan ohjelman tavoitteet huomattavasti kunnianhimoisemmalle tasolle. Voisiko tavoitteena olla esimerkiksi, että Suomessa on maailman parhaiten voivat tai yhteiskunnallisesti aktiivisimmat nuoret? Ongelmalähtöisyyden ja uhkakuvien sijaan tarvitsemme nyt rohkeutta ja toiveikkuutta, joiden tulisi näkyä paitsi tavoitteissa, myös toimenpiteissä. Yksilökeskeisyyden sijaan nuoret tarvitsevat osallisuutta ja vaikuttamista paikallisiin ja globaaleihin yhteisöihin.

Plan yhtyy nuorisoalan kattojärjestö Allianssin lausuntoon ja Fingon huomioihin siitä, että ohjelma sivuuttaa lähes täysin kolmannella sektorilla tehtävän nuorisotyön. Järjestöjen vahva rooli paitsi monialaisina nuorisotyön tekijöinä, myös harrastusten tarjoajina, yhteiskunnallisen keskustelun kiertäjinä, kokeneina globaalikasvattajina, opetusta ja kasvatusta tukevien materiaalien tuottajina ja

arvoyhteisöinä jää nyt pitkälti huomiotta, eikä järjestöjen potentiaalia ja osaamista siten saada parhaalla mahdollisella tavalla nuorten ja koko nuorisolan hyödyksi.

Painopisteet nuorisolan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Osaamiskeskusten painopisteisiin on nostettu vahvasti nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja hyvinvointityön johtamisen tuki. Erityisesti vähemmistöihin kuuluvien nuorten tukeminen ja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on nostettu kuulemisten pohjalta olennaiseksi osaksi nuorisotyön keinoja hyvinvoinnin edistämiseksi, ja tätä kiitämme.

Osaamiskeskusten painopisteet ovat kuitenkin nyt melko suppeat ottaen huomioon myös maailmanlaajuiset, kaikkia ihmisiä ja nuorten tulevaisuutta koskevat mittavat haasteet, joihin myös nuorisotyön ja -politiikan toimilla tulee Suomessa vastata. Nuoria tulee tukea ymmärtämään globaaleja ongelmia, kuten ihmisoikeuksien toteutumisen haasteita ja vaikuttamaan niihin. Yhdymme Fingon näkemykseen siitä, että kestävä kehitys ja globaalien kansalaistaitojen vahvistumista tulisi tukea ottamalla globaaleihin haasteisiin vastaaminen mukaan nuorisolan osaamiskeskusten painopistealueisiin. Näin globaalikasvatus tulisi systemaattisemmin osaksi nuorisotyön ammatillista osaamista.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisolan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Plan yhtyy nuorisolan kattojärjestö Allianssin lausuntoon siinä, että ohjelman tulee huomioida paremmin Nuoret, rauha ja turvallisuus 2250 -tematiikka. Suomi on maailman ensimmäinen maa, joka laati kansallisen toimintaohjelman 2250-päätöslauselman toteuttamiseksi. Toimintaohjelman päivittäminen tulisi aloittaa hallituskauden aikana.

Lisäksi Plan korostaa, että kansallisissa tavoitteissa ei korostu riittävällä tavalla kestävä kehitys. Tuemme Fingon näkemystä siitä, että sitoutuminen YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin (Agenda2030) on keskeinen toimi, jonka tulisi näkyä paremmin ja läpileikkaavasti ohjelmassa. Nuoret ja ilmastonmuutos -otsikon alle ehdotamme uutta kirjausta globaalien kansalaistaitojen tukemisesta ja maailmankansalaisuudesta.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Plan yhtyy nuorisolan kattojärjestö Allianssin lausuntoon siinä, että VANUPO-luonnos tällaisenaan on tavoitteiltaan kovin kunnianhimoton ja toimenpiteiltään epämääräinen. Nuorten osallisuus yhteiskunnassa määrittyy luonnoksessa pääosin sitä kautta, millaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia aikuiset heille aikuisvetoiseen päätöksentekoon tarjoavat tai sen mukaan, miten nuoret kiinnittyvät työelämään ja koulutukseen. Esimerkiksi nuorten moninaiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa nuorilähtöisesti järjestötoiminnan kautta eivät luonnoksessa ja sen toimenpiteissä näy.

Haluamme myös tuoda esiin, että vaikka nuorten mielen hyvinvoinnin edistäminen on osa nuorisotyötä, se ei ole nuorisotyön ensisijainen tehtävä, vaan nuorisotyö tukee erityisesti nuoren kokonaisvaltaista kasvua itseksensä ja osaksi yhteiskuntaa. Siksi olisi tärkeää, että VANUPO:ssa huomioitaisiin myös kasvun ja yhteiskuntaan liittymisen monipuoliset näkökulmat.

Lapsen oikeuksien laaja-alaisen toteutumisen näkökulmasta luonnoksessa on myös vielä parannettavaa. Oikeusperustaisuus jää nyt luonnoksessa taka-alalle, vaikka kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten (mm. YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja Agenda2030-ohjelma) tulisi läpileikkaavasti ohjata kaikkea työtä.

Nuorisolaki määrittelee nuorisopolitiikalle selkeän arvopohjan, josta kulttuurien moninaisuus ja kansainvälisyys, kestävä kehitys sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen eivät kuitenkaan juurikaan nouse ohjelmaluonnoksessa esille. Kestävän kehityksen edistäminen näkyy nyt luonnoksessa nuorten ja nuorisoalan toimijoiden huolena ekologisen kestävyuden näkökulmasta, mutta tavoitteet ja toimenpiteet jäävät vielä liian suppeiksi tai epämääräisiksi. Ihmisarvoperustaisuuden, kulttuurien moninaisuuden ja kestävä elämäntavan välttämättömyyden tulisi kaikkien olla johdonmukaisesti osa nuorten elämää myös nuorisotyön kautta.

Heinänen Ossi
Plan International Suomi

Järventaus Antti
Plan International Suomi - Kotimaan toiminnan ja vaikuttamistyön johtaja